

JAMHURI YA MUUNGANO WA TANZANIA

BUNGE LA TANZANIA

KAMATI YA BUNGE YA MASUALA YA UKIMWI

**TAARIFA YA MWAKA YA SHUGHULI ZILIZOTEKELEZWA NA KAMATI KWA
KIPINDI CHA FEBRUARI 2022 HADI JANUARI 2023**

*[Imetolewa chini ya Kanuni ya 136 (15) ya Kanuni za
Kudumu za Bunge, Toleo la Juni, 2020]*

Februari, 2023

YALIYOMO

ORODHA YA VIELELEZO	ii
SEHEMU YA KWANZA	1
1.0 UTANGULIZI.....	1
1.1..... Muundo na Majukumu ya Kamati	2
1.2...Njia na mbinu zilizotumika kutekeleza Majukumu ya Kamati	3
SEHEMU YA PILI	4
2.0 UCHAMBUZI WA UTEKELEZAJI WA MAJUKUMU YA KAMATI.....	4
2.1 Ziara zilizofanywa na Kamati	5
2.2 Uchambuzi wa utekelezaji wa majukumu ya Tume ya Kudhibiti UKIMWI (TACAIDS).....	10
2.3 Uchambuzi wa utekelezaji wa majukumu ya Mamlaka ya Kudhibiti na Kupambana na Dawa za Kulevya	17
2.4 Wizara ya Afya	23
2.5 Wizara ya Mambo ya Ndani ya Nchi - utoaji wa chakula lishe katika Gereza la Isanga Dodoma kwa ajili ya mahabusu na wafungwa wanaoishi na VVU.....	30
2.6 Wizara ya Ulinzi na Jeshi la Kujenga Taifa - Huduma zinazotolewa kwa vijana wanaoishi na VVU/UKIMWI walioko katika Kambi za JKT kwa mujibu wa sheria	31
2.7 Semina na Mafunzo	33
SEHEMU YA TATU.....	35
3.0 MAONI, USHAURI NA MAPENDEKEZO YA KAMATI	35
3.1 Tume ya Kudhibiti UKIMWI Tanzania (TACAIDS)	35
3.2 Magonjwa Yasiyoambukiza.....	38
3.3 Ugonjwa wa Kifua Kikuu	39
3.4 Mamlaka ya Kudhibiti na Kupambana na Dawa za Kulevya	40
SEHEMU YA NNE	42
4.0 HITIMISHO	42

ORODHA YA VIELELEZO

KIELELEZO NA. 1 : UPATIKANAJI WA FEDHA KWA KIPINDI
CHA JULAI - DISEMBA, 2022 (TUME YA KUDHIBITI
UKIMWI FUNGU 92) 14

KIELELEZO NA. 2 : UPATIKANAJI WA FEDHA KWA KIPINDI
CHA JULAI - DISEMBA, 2022 (MAMLAKA YA
KUDHIBITI DAWA ZA KULEVYA FUNGU 91)
..... 20

SEHEMU YA KWANZA

1.0 UTANGULIZI

Mheshimiwa Spika, awali ya yote, napenda kukushukuru kwa kunipa nafasi hii kwa niaba ya Kamati ya Kudumu ya Bunge ya Masuala ya UKIMWI niweze kuwasilisha mbele ya Bunge lako Tukufu Taarifa ya Mwaka kuhusu majukumu na shughuli zilizotekelezwa na Kamati kwa kipindi cha Februari, 2022 hadi Januari, 2023. Taarifa hii inawasilishwa kwa kuzingatia matakwa ya Kanuni ya 136 (15) ya Kanuni za Kudumu za Bunge, Toleo la Juni, 2020.

Mheshimiwa Spika, Taarifa hii imegawanyika katika sehemu kuu tatu (3) kama inavyoelekezwa katika masharti ya Kanuni ya 142 ya Kanuni za Kudumu za Bunge, Toleo la Juni, 2020. Sehemu ya Kwanza inahusu utangulizi ambapo inafafanua muundo, majukumu pamoja na maelezo ya jumla kuhusu utekelezaji wa shughuli za Kamati. Sehemu ya Pili inazungumzia uchambuzi na matokeo ya utekelezaji wa majukumu ya Kamati na Sehemu ya Tatu Kamati imetoa mapendekezo na hitimisho.

1.1. Muundo na Majukumu ya Kamati

Mheshimiwa Spika, kwa mujibu wa Nyongeza ya Nane, Sehemu ya Tatu, Kanuni ya 10 ya Kanuni za Kudumu za Bunge, Toleo la Juni, 2020, Kamati ya Masuala ya UKIMWI imepewa jukumu la kusimamia shughuli za Taasisi mbili ambazo ni Tume ya Kudhibiti UKIMWI Tanzania (*TACAIDS*) na Mamlaka ya Kudhibiti na Kupambana na Dawa za Kulevya (*DCEA*).

Mheshimiwa Spika, Kanuni hii imeipa Kamati majukumu yafuatayo:-

- a) kusimamia utekelezaji wa masuala yote yanayohusu UKIMWI katika sekta zote;
- b) kusimamia shughuli zote za Serikali za kudhibiti na kutokomeza ugonjwa wa kifua kikuu;
- c) kufuatilia utekelezaji wa sera na mipango ya Serikali kuhusu UKIMWI, kifua kikuu na udhibiti wa dawa za kulevya;
- d) kujadili hatua za kudhibiti UKIMWI, kifua kikuu na dawa za kulevya;
- e) kushughulikia Bajeti za Tume ya Kudhibiti UKIMWI Tanzania na Mamlaka ya Kudhibiti na Kupambana na Dawa za Kulevya; na
- f) Kushughulikia Magonjwa Yasiyoambukiza ambayo yanachangia vifo vingi sana kwa wananchi kwa

kukosa ufahamu juu ya magonjwa haya pamoja na kutokufanya mazoezi na kutokuwa na desturi ya kupima afya mara kwa mara.

1.2.Njia na mbinu zilizotumika kutekeleza Majukumu ya Kamati

Mheshimiwa Spika, katika kuhakikisha Kamati inatekeleza majukumu yake kwa ufanisi na kwa kuzingatia matakwa ya Kanuni, Katiba lakini pia ustawi wa wananchi, njia na mbinu zifuatazo zilitumika katika kutekeleza majukumu hayo ya Kamati:-

- a) Vikao vya kupokea, kuchambua na kujadili Taarifa za Wizara na Taasisi mbalimbali kwa lengo la kufahamu utendaji kazi lakini pia kufahamu mafanikio na changamoto;
- b) Ziara za kukagua shughuli zinazotekelezwa katika kushughulikia masuala ya UKIMWI, Kifua Kikuu, Dawu za Kulevya na Magonjwa Yasiyoambukiza ili kujiridhisha katika hatua zilizofikiwa katika utekelezaji; na
- c) Kushiriki semina, warsha na makongamano mbalimbali kuhusiana na Masuala ya UKIMWI, Kifua

Kikuu, Dawa za Kulevya na Magonjwa
Yasiyoambukiza kwa lengo la kujengewa uelewa.

SEHEMU YA PILI

2.0 UCHAMBUZI WA UTEKELEZAJI WA MAJUKUMU YA KAMATI

Mheshimiwa Spika, katika kipindi cha kuanzia Februari, 2022 hadi Januari, 2023 Kamati imetekeleza shughuli zifuatazo:-

- (a) Ziara katika maeneo mbalimbali yanayojihusisha na mapambano dhidi ya UKIMWI, Kifua Kikuu na Dawa za Kulevya kwa lengo la kujifunza na kuona ili kuweza kutoa ushauri kuhusiana na maeneo hayo;
- (b) Kupokea, kuchambua na kujadili Taarifa ya utekelezaji wa Bajeti za Tume ya Kudhibiti UKIMWI na Mamlaka ya Kudhibiti na Kupambana na Dawa za Kulevya kwa Mwaka wa Fedha 2021/2022 na mwelekeo wa bajeti kwa Mwaka wa Fedha 2022/2023;
- (c) Kupokea, kuchambua na kujadili Taarifa ya utekelezaji wa bajeti za Tume ya Kudhibiti UKIMWI na Mamlaka ya Kudhibiti na Kupambana na Dawa za

Kulevya kwa kipindi cha nusu mwaka (Julai – Disemba 2022);

- (d) Kupokea na Kuchambua Taarifa ya Ofisi ya Waziri Mkuu, Sera, Bunge na Uratibu kuhusu hatua zilizofikiwa katika Utekelezaji wa Maazimio ya Bunge kutokana na Taarifa ya Kamati ya Masuala ya UKIMWI kwa kipindi cha Januari, 2021 hadi Februari, 2022; na
- (e) Kupokea, Kuchambua na Kujadili Taarifa mbalimbali kutoka Tume ya Kudhibiti UKIMWI, Mamlaka ya Kudhibiti na Kupambana na Dawa za Kulevya pamoja na Wizara mbalimbali kuhusu utekelezaji wa afua za UKIMWI na udhibiti wa dawa za Kulevya.

2.1 Ziara zilizofanywa na Kamati

Mheshimiwa Spika, katika vipindi tofauti Kamati ilifanya Ziara kwa lengo la kuona, kujifunza na kukagua utekelezaji wa afua ya UKIMWI, Kifua Kikuu na Dawa za Kulevya zinazotekelezwa na Wizara, Taasisi na Mamlaka za Serikali. Itakumbukwa kuwa utekelezaji wa shughuli hizi ni mwitikio wa mapambano dhidi ya UKIMWI, Kifua Kikuu pamoja na biashara na matumizi ya Dawa za Kulevya.

Mheshimiwa Spika, Ziara hizo zilifanyika katika Mkoa wa Geita, Mara, Mwanza na Morogoro ambapo Kamati ilitembelea maeneo ya migodi, vituo vinavyotoa huduma ya CTC, magerezani, vituo vinavyotoa huduma ya methadone kwa waraibu, kongza za WAVIU, mialo ya wavuvi wa samaki pamoja na wanufaika wa Mradi wa Timiza Malengo.

Mheshimiwa Spika, katika ziara Kamati ilipata fursa ya kuona na kukagua utekelezaji wa afua mbalimbali. Aidha, Kamati ilibaini masuala yafuatayo:-

a) Ongezeko la Maambukizi ya Ugonjwa wa UKIMWI

Hali ya Maambukizi ya VVU bado ipo juu kwa Mkoa wa Geita (**asilimia 6.4**) na Mkoa wa Mwanza imeongezeka kutoka **asilimia 4.7** mwaka 2011/2012 hadi **asilimia 5** mwaka 2016/2017 ukilinganisha na hali ya maambukizi Kitaifa ya **asilimia 4.7**. **Kamati inaona ipo haja ya Mamlaka husika kuweka nguvu zaidi katika Mikoa hii pamoja na mikoa mingine ambayo maambukizi yanaongezeka ili kupunguza maambukizi mapya.**

b) Ukosefu wa Elimu kuhusu UKIMWI katika Maeneo ya Mialo

Katika baadhi ya mialo ambayo Kamati iliitembelea elimu kuhusu UKIMWI bado haijawafikia ipasavyo na hivyo watu wengi hawachukui tahadhari ya kujikinga na maradhi haya. Ukosefu wa elimu umekuwa ukisababisha mwitikio mdogo wa upimaji wa VVU katika mialo na kambi za wavuvi na matumizi hafifu ya Kondomu. **Kamati inaziomba Mamlaka husika kuhakikisha zinatoa elimu ya UKIMWI katika maeneo haya na si kusubiri ujio wa Kamati ya Bunge ndipo watembelee maeneo husika.**

c) Ugonjwa wa Kifua Kikuu

Ugonjwa wa Kifua Kikuu bado ni changamoto kwa Taifa letu kutokana na yaliyobainika wakati wa Ziara kama ifautavyo:-

- i) Kiwango kikubwa cha wagonjwa wa Kifua Kikuu katika Mkoa wa Mara kwani katika Mwaka 2021 kati ya **watu 100,000 waliopimwa watu 146** waligundulika kuwa na ugonjwa wa Kifua Kikuu (Chanzo: *District Health Information Software 2 - DHIS2-ETL*) na Mkoa wa Mwanza kati ya **watu 100,000 waliopimwa watu 145** ni wagonjwa wa Kifua Kikuu;
- ii) Upungufu wa mashine za X- Ray;

- iii) Ukosefu wa makopo au vifaa vya kuchukulia sampuli za makohozi na vitendanishi vya maabara;
- iv) Ukosefu wa fedha za kuwahudumia wagonjwa wa Kifua Kikuu; na
- v) Msongamano wa wafungwa na mahabusu ambao kwa kiasi kikubwa umekuwa unachangia maambukizi kuenea kwa kasi.

Ni rai ya Kamati kuwa changamoto hizi zifanyiwe kazi ili kupunguza maambukizi ya Kifua Kikuu nchini. Aidha, kampeni mbalimbali za uhamasishaji na upimaji wa TB na VVU katika msongamano wa watu na sehemu hatarishi ziendeleo nchi nzima. Kwa kufanya hivi watu wengi watapata uelewa kuhusu ugonjwa huu na athari zake kwa jamii.

d) Ukosefu wa Lishe katika Magereza

Lishe ni kitu muhimu kwa Waathirika wa Virusi vya UKIMWI kwani inawasaidia kuweka afya vizuri wanapokuwa wanatumia dawa za kufubaza virusi (ARVs). Kamati imebaini ya kwamba wafungwa na mahabusu wanapewa chakula cha aina moja tu ambacho ni ugali na maharagwe kila siku hali ambayo inafanya wazidi kudhoofika kiafya kwani dawa wanazotumia ni kali na zina nguvu sana. **Ipo haja sasa**

ya Serikali kuhakikisha lische bora inatolewa kwa WAVIU waliopo magerezani.

e) Wafungwa na mahabusu kujilipia gharama za matibabu

Kamati ilielezwa uwepo wa changamoto ya Magereza kudaiwa kulipia gharama za matibabu inapotokea wafungwa na mahabusu wanapokwenda kupata matibabu katika vituo vya afya. **Kamati inaona jambo hili siyo sahihi hivyo Mamlaka husika zichukue hatua na wafungwa wote wapatiwe huduma ya bima ya afya itakayowasaidia pindi wanapopata maradhi.**

f) Magonjwa Yasiyoambukiza

Magonjwa Yasiyoambukiza yanaendelea kulitikisa Taifa hivi sasa. Kamati imebaini kuwa wapo wananchi wa kawaida, wafungwa na mahabusu wanaokabiliwa na magonjwa kama kisukari, kansa, shinikizo la damu, moyo na mengineyo. Sababu kubwa za magonjwa haya ni miili kukosa mazoezi, ulaji usiofaa na msongo wa mawazo. **Elimu zaidi kuhusu magonjwa yasiyoambukiza inahitajika katika ngazi zote kuanzia elimu ya awali mpaka vyuo vya elimu ya juu. Serikali kwa kushirikiana na sekta husika wahakikishe elimu ya**

kutosha inatolewa kwa jamii juu ya umuhimu wa vyakula visivyofaa na kufanya mazoezi.

g) Walengwa wa Mradi wa Timiza Malengo

Kamati imebaini kuwa Mradi wa Timiza Malengo ambao unelenga kuwafikia Wasichana Balehe na Wanawake Vijana kwa afua mbalimbali umekuwa na changamoto kutokana na walengwa wengi wa Mradi kukosa viambatisho muhimu vinavyohitajika wakati wa kufungua akaunti ambavyo ni Kitambulisho cha Taifa (NIDA) na Cheti cha Kuzaliwa (RITA); na mahitaji ya walengwa ni makubwa kuliko rasilimali zilizopo na hivyo kushindwa kuwafikia wahitaji wengi.

2.2 Uchambuzi wa utekelezaji wa majukumu ya Tume ya Kudhibiti UKIMWI (TACAIDS)

Mheshimiwa Spika, Kamati ilipokea, ilichambua na kujadili Taarifa mbalimbali kutoka TACAIDS kama ifuatavyo:-

a) Utekelezaji wa Bajeti kwa Mwaka wa Fedha 2021/2022 na mwelekeo wa Bajeti kwa Mwaka wa Fedha 2022/2023

Mheshimiwa Spika, kwa kuzingatia matakwa ya Kanuni ya 117 (2) ya Kanuni za Kudumu za Bunge, Toleo la Juni,

2020, mara baada ya ukaguzi wa Miradi ya Maendeleo, Kamati ilipokea, ilichambua na kujadili Taarifa za utekelezaji wa Maoni, Ushauri na Mapendekezo ya Kamati na Bajeti ya Tume ya Kudhibiti UKIMWI (**Fungu 92**) kwa Mwaka wa Fedha 2021/2022; pamoja na makadirio ya mapato na matumizi ya mafungu hayo kwa Mwaka wa Fedha 2022/2023.

Mheshimiwa Spika, katika vikao hivyo, Kamati ilipata wasaa mzuri wa kuchambua, kuhoji na kujadili utekelezaji wa Bajeti kwa Mwaka wa Fedha 2021/2022. Aidha, Kamati ilipata wasaa wa kuchambua, kuhoji, kujadili na hatimaye kutoa maoni, ushauri na mapendekezo muhimu kwa mwelekeo wa Bajeti kwa Mwaka wa Fedha 2022/2023.

Mheshimiwa Spika, Taarifa za kina za uchambuzi wa Bajeti ya Tume (**Fungu 92**) pamoja na Maoni, Ushauri na Mapendekezo ya Kamati yaliwasilishwa katika Mkutano wa Bajeti uliomalizika Mwezi Juni, 2022.

Mheshimiwa Spika, Kwa muhtasari katika uchambuzi wake Kamati ilibaini kuwa Bajeti ya Tume ya Kudhibiti UKIMWI (**Fungu 92**) imeongezeka kwa **asilimia 29** kutoka **Shilingi 4,317,818,000.00** mwaka 2021/2022 hadi kufikia

Shilingi 14,981,224,000 mwaka 2022/2023. Ongezeko zaidi ni kwenye fedha za Maendeleo za nje kwa **asilimia 81** na fedha za maendeleo za ndani kwa **asilimia 47**. **Kamati inaipongeza Serikali kwa kuona umuhimu wa kuongeza fedha kwenye miradi ya maendeleo na kuisitiza kuwa fedha hizi zitolewe kwa wakati ili shughuli zilizokusudiwa ziweze kutekelezwa kikamilifu.**

b) Utekelezaji wa Bajeti kwa Kipindi cha Nusu Mwaka (Julai – Disemba 2022)

Mheshimiwa Spika, katika vikao vya Kamati vilivyofanyika Mwezi Januari, 2023, Kamati ilipokea, ilichambua na kujadili Taarifa kuhusu utekelezaji wa bajeti ya Mwaka wa Fedha 2022/2023 kwa kipindi cha nusu mwaka (Julai hadi Disemba, 2022) ya Tume ya Kudhibiti UKIMWI (TACAIDS) – Fungu 92.

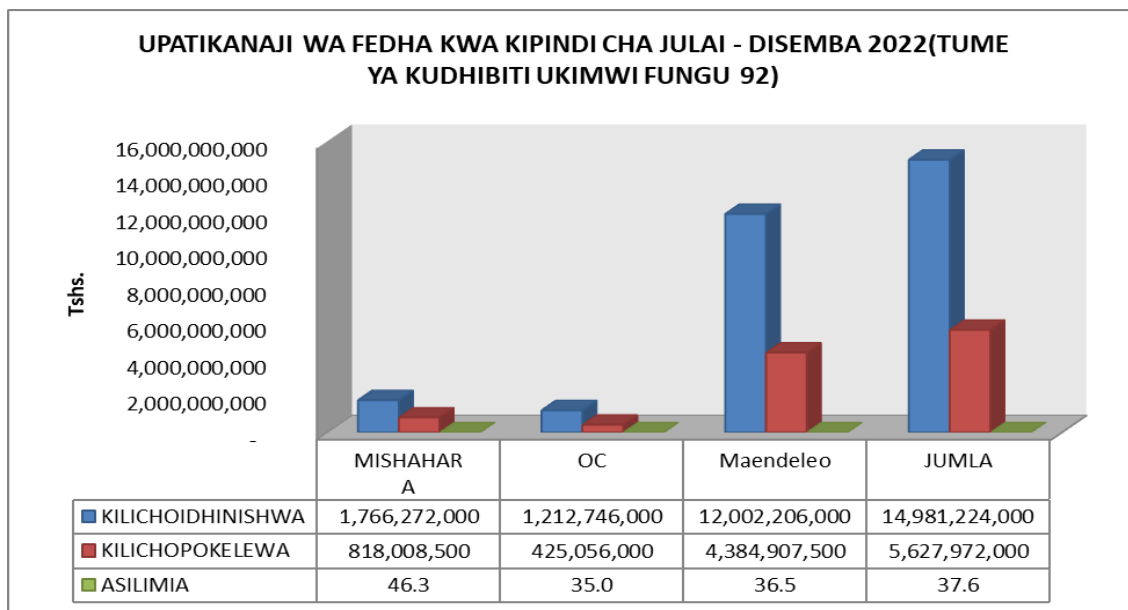
Mheshimiwa Spika, katika Mwaka wa Fedha 2022/2023, Tume ya Kudhibiti UKIMWI Tanzania – TACAIDS (Fungu 92) iliidhinishiwa kutumia jumla ya **Shilingi 14,981,224,000**. Kati ya Fedha hizo **Shilingi 2,979,018,000.00** ni za Matumizi ya Kawaida zinazojumuisha Mishahara **Shilingi 1,766,272,000.00** na **Shilingi 1,212,746,000.00** za Matumizi Mengineyo. Aidha, **Shilingi 12,002,206,000.00** ziliidhinishwa kwa ajili ya kutekeleza Mpango wa

Maendeleo ambazo zinajumuisha **Shilingi 1,880,000,000.00** fedha za ndani na **Shilingi 10,122,206,000.00** fedha za nje.

Mheshimiwa Spika, uchambuzi wa Kamati umebaini kuwa kufikia Disemba, 2022, Tume imepokea kiasi cha **Shilingi 5,627,972,000.00** sawa na **asilimia 37.6** tu ya bajeti iliyoidhinishwa. Fedha hizo zinajumuisha Mishahara **Shilingi 818,008,500.00** na Matumizi Mengineyo **Shilingi 425,056,000.00**. Fedha za maendeleo zilizopokelewa ni **Shilingi 4,384,907,500.00**, kati ya fedha hizo **Shilingi 939,992,000.00** ni fedha za ndani kwa ajili ya Mfuko wa Udhamini wa UKIMWI na **Shilingi 3,444,915,500.00** ni fedha za nje kwa ajili ya utekelezaji wa miradi ya maendeleo kama inavyoonekana kwenye Kielelezo Na. 1.

Mheshimiwa Spika, upatikanaji huo wa fedha umewezesha Tume kutekeleza majukumu mbalimbali iliyojiwekea ambayo Kamati ilipata fursa ya kuyapitia ambayo bado utekelezaji wake unaendelea. Hata hivyo, **Kamati haijaridhishwa na utolewaji wa fedha hizi hususan za Matumizi mengineyo na Miradi ya Maendeleo ambazo kwa utaratibu zilipaswa kuwa zimetolewa kwa asilimia 50 kufikia Disemba, 2022.**

**KIELELEZO NA.1 : UPATIKANAJI WA FEDHA KWA KIPINDI
CHA JULAI - DISEMBA, 2022 (TUME YA
KUDHIBITI UKIMWI FUNGU 92)**

Chanzo: Taarifa ya TACAIDS na usanifu wa Kamati

c) Hatua zilizofikiwa katika Utekelezaji wa Maazimio ya Bunge kutokana na Taarifa ya Kamati ya Masuala ya UKIMWI kwa kipindi cha Februari, 2021 hadi Januari, 2022

Mheshimiwa Spika, katika vipindi tofauti Kamati ilipokea, ilichambua na kujadili Taarifa ya Ofisi ya Waziri Mkuu, Sera, Bunge na Uratibu kuhusu hatua zilizofikiwa katika Utekelezaji wa Maazimio ya Bunge kutokana na Taarifa ya Kamati ya Masuala ya UKIMWI kwa kipindi cha Februari, 2021 hadi Januari, 2022.

Mheshimiwa Spika, kati ya Maazimio 10 yaliyotolewa kwa Wizara hii Maazimio 5 yalielekezwa katika Tume ya Kudhibiti UKIMWI nchini (TACAIDS). Uchambuzi wa Kamati wa Taarifa ya mwisho ya utekelezaji wa Maazimio haya ambayo ilipokelewa na kuchambuliwa na Kamati mwezi Januari, 2023 inaonesha kuwa, utekelezaji wa Maazimio yote matano (5) unaridhisha. Maazimio matatu (3) yanayohusu bajeti (fedha) utekelezaji wake unaonekana dhahiri kwani bajeti imeongezeka kwa kiasi ikilinganishwa na miaka ya nyuma. Aidha, maazimio mengine mawili (2) yanayohusu utoaji wa elimu utekelezaji wake ni endelevu. **Kamati inaendelea kusesitiza masuala hayo katika Taarifa hii.**

d) Kupokea na kujadili Taarifa kuhusu utekelezaji wa Mkakati wa Nne wa Taifa wa Kudhibiti UKIMWI (NMSF 2018/2019 – 2022/2023)

Mheshimiwa Spika, Kamati ilipokea, ilichambua na kujadili Taarifa kuhusu utekelezaji wa Mkakati wa Nne wa Kudhibiti UKIMWI (NMSF IV). Mkakati huu ambao uliandaliwa kuwezesha utekelezaji wa Mwitikio Shirikishi wa Taifa wa Kudhibiti UKIMWI nchini unaunganisha mipango kazi ya wadau wa UKIMWI ili kuchangia

katika kufikia malengo tuliyojiwekea. Aidha, Mkakati huu ni zana ya TACAIDS na wadau wa maendeleo katika kufuatilia utekelezaji wa mwitikio wa UKIMWI kwa mujibu wa sheria.

Mheshimiwa Spika, Mkakati huu ambao malengo yake ni pamoja na kupunguza idadi ya maambukizi mapya kutoka 81,000 (mwaka 2017) hadi 27,500 (mwaka 2023); Kutokomeza maambukizi kutoka kwa mama kwenda kwa mtoto hadi kufikia chini ya **asilimia 5** mwaka 2023 kutoka asilimia 7.6 (mwaka 2017); Kupunguza idadi ya vifo vinavyotokana na UKIMWI kutoka vifo 33,800 (mwaka 2017) hadi vifo 32,000 (mwaka 2023); na Kutokomeza unyanyapaa na ubaguzi dhidi ya WAVIU ifikapo 2023 utekelezaji wake umekuwa na mafanikio.

Mheshimiwa Spika, Kamati ilipokea taarifa ya hatua iliyofikiwa, hata hivyo, Kamati imebaini masuala yafuatayo ambayo yanahitaji kufanyiwa kazi:-

- i) Mkazo zaidi unahitajika kupunguza kasi ya maambukizi mapya ya VVU na vifo vitokanavyo na UKIMWI;

- ii) Kunahitajika jitihada zaidi ili watu wengi waweze kujua hali zao za maambukizi kwani 95 ya kwanza bado ipo chini;
- iii) Ipo haja ya kuendelea kuimarisha mikakati ya upatikanaji wa fedha za ndani kwa ajili ya utekelezaji wa shughuli za UKIMWI; na
- iv) Ipo haja ya kuongeza nguvu zaidi katika kuyafikia makundi mbalimbali hasa vijana, wanaume, watoto na makundi maalum.

2.3 Uchambuzi wa utekelezaji wa majukumu ya Mamlaka ya Kudhibiti na Kupambana na Dawa za Kulevya

Mheshimiwa Spika, kuanzia Februari, 2022 hadi Januari, 2023, Kamati imepata wasaa wa kukutana, kupokea, kuchambua na kujadili Taarifa mbalimbali kutoka Mamlaka ya Kudhibiti na Kupambana na Dawa za Kulevya (DCEA) kama ifuatavyo:-

a) Utekelezaji wa Bajeti kwa Mwaka wa Fedha 2021/2022 na mwelekeo wa Bajeti kwa Mwaka wa Fedha 2022/2023

Mheshimiwa Spika, katika vikao vya Kamati vilivyofanyika kuanzia mwezi Machi, 2022, Kamati

ilipokea, ilichambua na kujadili taarifa ya utekelezaji wa Bajeti ya Mamlaka ya Kudhibiti na Kupambana na Dawa za Kulevya (**Fungu 91**) kwa Mwaka wa Fedha 2021/2022 pamoja na mwelekeo wa Bajeti kwa Mwaka wa Fedha 2022/2023. Taarifa ya kina kuhusu bajeti hii iliwasilishwa katika mkutano wa bajeti uliomalizika mwezi Juni, 2022.

Mheshimiwa Spika, kwa muhtasari Kamati ilibaini kuwa Bajeti imeongezeka kwa **asilimia 40.39** kutoka **Shilingi 8,529,797,000** mwaka 2021/2022 hadi kufikia **Shilingi 11,974,701,000**. Ongezeko zaidi ni kwenye Matumizi Mengineyo (OC) kwa **asilimia 59.7** na hususan Kasma 31121 ya Vyombo vya Usafiri kutoka **Shilingi 1,000,000.00** hadi **Shilingi 660,000,000.00** na Kasma 31122 ya Mashine na Vifaa visivyo vya usafiri kama vifaa vya kisayansi vya utambuzi wa dawa za kulevya kutoka **Shilingi 187,650,000.00** Mwaka 2021/2022 hadi kufikia **Shilingi 411,049,000.00** Mwaka 2022/2023. **Kamati inaipongeza Serikali kwa kuona umuhimu wa kuongeza bajeti ya Mamlaka. Ni rai ya Kamati kuwa fedha hizi zitumike kutekeleza majukumu yaliyokusudiwa na pia ihakikishe kuwa fedha hizi zinatoka kwa wakati.**

b) Utekelezaji wa Bajeti kwa Kipindi cha Nusu Mwaka (Julai – Disemba 2022)

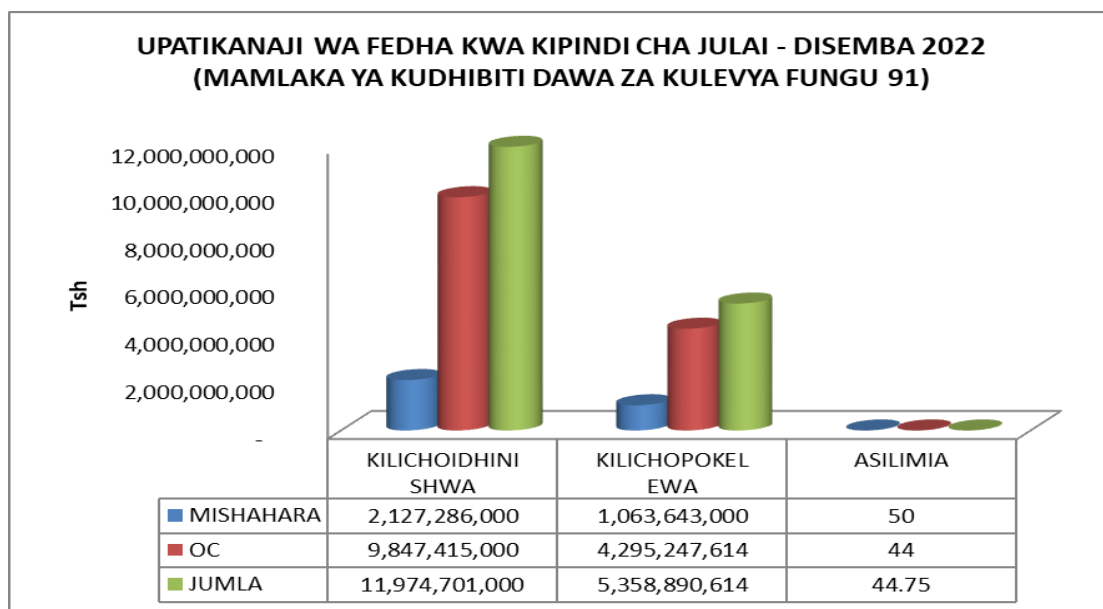
Mheshimiwa Spika, katika Mwaka wa Fedha 2022/2023, Mamlaka ya Kudhibiti na Kupambana na Dawa za Kulevya (DCEA) iliidhinishiwa na Bunge lako Tukufu jumla ya **Shiingi 11,974,701,000.00** ambazo zote ni kwa ajili Matumizi ya Kawaida. Fedha hizo zinajumuisha Mishahara **Shilingi 2,127,286,000.00** sawa na **asilimia 18** ya bajeti na Matumizi Mengineyo **Shilingi 9,847,415,000.00** sawa na **asilimia 82** ya bajeti.

Mheshimiwa Spika, uchambuzi wa Kamati umebaini kuwa, kufikia Disemba 2022, Mamlaka imepokea kiasi cha **Shilingi 5,358,890,614.13** sawa na **asilimia 44.8** ya Bajeti iliyoidhinishwa. Kati ya fedha hizo Mishahara ni **Shilingi 1,063,643,000.00** sawa na **asilimia 50** na Matumizi Mengineyo **Shilingi 4,295,247,614.00** sawa na **asilimia 44** ya Bajeti iliyoidhinishwa kama inavyoonekana kwenye Kielelezo Na. 2.

Mheshimiwa Spika, fedha hizo zilizopokelewa zimetumika kutekeleza kazi mbalimbali za Mamlaka ilizojipangia ambazo Kamati ilielezwa na kuzichambua. **Ni rai ya Kamati kuwa fedha zote zilizopangwa kwa Mamlaka hii zitolewe zote kwa**

wakati ili kuiwezesha kutekeleza majukumu yake kwa ufanisi.

KIELELEZO NA. 2: UPATIKANAJI WA FEDHA KWA KIPINDI CHA JULAI - DISEMBA, 2022 (MAMLAKA YA KUDHIBITI DAWA ZA KULEVYA FUNGU 91)

Chanzo: Taarifa ya Mamlaka ya Kudhibiti na Kupambana na Dawa za Kulevya na Usanifu wa Kamati

c) Hatua zilizofikiwa katika Utekelezaji wa Maazimio ya Bunge kutokana na Taarifa ya Kamati ya Masuala ya UKIMWI kwa kipindi cha Januari, 2021 hadi Februari, 2022

Mheshimiwa Spika, Taarifa ya Kamati ya Masuala ya UKIMWI kwa kipindi cha Januari, 2021 hadi Februari, 2022 ilitoa Maoni mbalimbali ambayo yaliazimiwa na Bunge lako Tukufu. Jumla ya Maazimio matano (5)

yalielekezwa katika Mamlaka ya Kudhibiti na Kupambana na Dawa za Kulevya.

Mheshimiwa Spika, katika vikao vya Kamati vilivyofanyika mwezi Januari, 2023, Kamati ilipokea, ilichambua na kujadili taarifa ya utekelezaji wa Maazimio hayo na kubaini kuwa kati ya Maazimio 5 yaliyotolewa, Maazimio (3) utekelezaji wake unaridhisha. Maazimio mawili (2) yanayohusu Sera ya Taifa ya Kudhibiti na Kupambana na Dawa za Kulevya Nchini utekelezaji wake bado unaendelea. Kamati imejulishwa kuwa fedha za maedeleo zimepangwa kutengwa katika Mwaka wa Fedha 2023/2024 hivyo basi Kamati inaendelea kusesitiza katika Taarifa hii kuhusu utengaji wa fedha hizo. Maazimio mengine matatu yanayohusu mafunzo na elimu utekelezaji wake nao unaridhisha na ni endelevu.

d) Kupokea na kujadili Taarifa kuhusu hali ya Magonjwa ya akili yanayosababishwa na matumizi ya dawa za kulevya na hatua zinazochukuliwa ili kupunguza tatizo hilo

Mheshimiwa Spika, kuna mahusiano ya karibu kati ya magonjwa ya akili na matumizi ya dawa za kulevya

na vilevi vingine. Magonjwa ya akili yanaweza kusababisha matumizi ya dawa za kulevya wakati huo huo matumizi ya dawa za kulevya yanaweza kusababisha kutokea kwa magonjwa ya akili. Kutokana na mahusiano hayo, waraibu wengi wa dawa za kulevya pia wanakabiliwa na magonjwa ya akili.

Mheshimiwa Spika, Uchambuzi wa Kamati kuhusu taarifa hii umebaini kuwa zipo sababu mbalimbali zinazopelekea kutokea kwa magonjwa ya akili na dawa za kulevya. Sababu hizo ni pamoja na uwepo wa vinasaba (*genetics*), sababu za kibailojia (*biological*), sababu za kijamii (*social*) na kisaikolojia (*psychological*).

Mheshimiwa Spika, Kamati ilielezwa hatua mbalimbali ambazo Serikali inachukua kukabiliana na Magonjwa ya Akili na Uraibu wa Dawa za Kulevya. Hata hivyo Kamati imebaini changamoto mbili zifuatazo:-

- i) Uwepo wa magonjwa mengine licha ya uraibu wa dawa za kulevya miongoni mwa waraibu wa dawa za kulevya kama vile UKIMWI, magonjwa ya akili na magonjwa yasiyoambukiza (*Non*

Communicable Diseases - NCDs) na hivyo kuathiri matibabu; na

- ii) Uwepo wa mahitaji mengine ya kijamii kwa waraibu na wagonjwa wa akili nchini kama vile mahitaji ya kisheria, elimu, ajira, chakula na malazi.

2.4 Wizara ya Afya

Mheshimiwa Spika, kwa kipindi cha kuanzia Februari, 2022 hadi Januari, 2023, Kamati ilipata wasaa wa kukutana na Wizara ya Afya na kupokea taarifa mbalimbali kama ifuatavyo:-

a) Hatua zilizofikiwa katika Utekelezaji wa Maazimio ya Bunge kutokana na Taarifa ya Kamati ya Masuala ya UKIMWI kwa kipindi cha Januari, 2021 hadi Februari, 2022

Mheshimiwa Spika, katika Taarifa ya Mwaka ya Kamati iliyowasilishwa Bungeni Mwezi Februari, 2022, Kamati ilitoa maoni mawili (2) ambayo yaliazimiwa na Bunge ambayo yanahusu Kifua Kikuu na Magonjwa Yasiyoambukiza.

Mheshimiwa Spika, Kamati ilipokea na kuchambua taarifa ya utekelezaji wa maazimio na kubaini kuwa utekelezaji wa Azimio la Kifua Kikuu unaridhisha. Aidha, kwa Azimio la Magonjwa Yasiyoambukiza Kamati inaona pamoja na jitihada ambazo Serikali imechukua lakini bado suala la kuanzisha Tume Maalum itakayoratibu masuala ya Magonjwa Yasiyoambukiza utekelezaji wake hauridhishi. Kamati inaendelea kulisisitiza suala hili kwenye Taarifa hii.

b) Mkakati wa Serikali katika kukabiliana na Magonjwa yasiyoambukiza

Mheshimiwa Spika, Magonjwa yasiyoambukiza (MYA) yamekuwa yakiongezeka nchini na inakadiriwa kuwa **asilimia 26** ya watu wazima wana shinikizo la juu la damu, **asimilia 9** wana tatizo la sukari (*diabetes*) na kuna visa vipya vya saratani vipatavyo **42,000** kila mwaka. Aidha, **asilimia 33** ya vifo vyote vilivyotokea nchini mwaka 2018 vilisababishwa na Magonjwa Yasiyoambukiza.

Mheshimiwa Spika, kutokana na hali hii na katika kuhakikisha kunakuwa na kasi ya udhibiti wa Magonjwa Yasiyoambukiza, Serikali ilizindua Mpango wa Taifa wa Kuzuia na Kudhibiti Magonjwa Yasiyoambukiza (*TaNCDA*) Mwaka 2019.

Mheshimiwa Spika, pamoja na Mikakati ambayo Serikali imeweka katika kukabiliana na Magonjwa Yasiyoambukiza, bado takwimu za MTUHA zinaonesha kumekuwa na ongezeko kubwa la wagonjwa kutoka jumla ya **wagonjwa 2,535,281** waliotibiwa kwa Mwaka 2017 na kufikia **wagonjwa 3,440,708** mwaka 2021, sawa na ongezeko la **asilimia 9.4** la **wagonjwa 905,427** ndani ya kipindi cha miaka mitano.

Mheshimiwa Spika, uchambuzi wa Kamati umebaini yafuatayo:-

- i) Upatikanaji wa dawa za Magonjwa Yasiyoambukiza katika Vituo vya kutolea huduma za afya bado ni changamoto;
- ii) Elimu kuhusu namna ya kujikinga na Magonjwa Yasiyoambukiza inapaswa kuingizwa kwenye mitaala kuanzia elimu ya msingi hadi Vyuu Vikuu na itolewe katika maeneo yote ya mjini na vijijini;
- iii) Kuna umuhimu wa kuanzisha chombo maalum cha kuratibu mapambano dhidi ya Magonjwa Yasiyoambukiza na kiwe chini ya Ofisi ya Waziri Mkuu kwa ajili ya uratibu mzuri wa Sekta zote zinazohusika; na

iv) Bajeti ndogo isiyotosheleza gharama kubwa za matibabu ya Magonjwa Yasiyoambukiza.

c) Udhibiti wa maambukizi mapya ya VVU/UKIMWI kwa Wananchi waliohamishwa katika Kijiji cha Msomera, Kata ya Misima, Wilaya ya Handeni kutoka eneo la Hifadhi ya Ngorongoro

Mheshimiwa Spika, Kijiji cha Msomera kina Zahanati moja ambayo inatoa huduma za kinga pamoja na matibabu kwa wale wanaogundulika na magonjwa. Katika kukabiliana na maambukizi mapya ya VVU/UKIMWI kutokana na kuhamishiwa kwa wananchi katika Kijiji hiki, Kamati ilielezwa jitihada mbazo Serikali imefanya kuwa ni pamoja na:-

- i) Kusambaza Kondomu katika ngazi ya jamii inayoizunguka. Aidha, Wizara imetenga makasha ya kondomu yapatayo 50 ambayo yatapelekwa na kufungwa katika viijiji vinne maeneo ya kimkakati kwa kila kata ndani ya mwezi mmoja;
- ii) Wizara kwa kushirikiana na mdau wa AMREF imechapisha vipeperushi na kuvisambaza katika mkoa mzima wa Tanga vikiwemo vya VVU na UKIMWI, UVIKO 19 na ebola; na

iii) Huduma za upimaji wa VVU zinatolewa kwa hiari na bila malipo katika Zahanati ya Msomera na kupitia huduma mkoba.

Mheshimiwa Spika, pamoja na jitihada hizo zinazofanywa na Serikali, Kamati imebaini kuwa miundombinu kama vituo vya afya bado ni vichache na kuna upungufu wa wahudumu wa afya wanaosaidia kuhudumia WAVIU na wagonjwa wengine.

d) Hatua iliyofikiwa katika kuhuisha na kujumuisha masuala ya UKIMWI (Mainstreaming) kwenye taasisi na sekta zote ambazo zina mazingira yenye vichochezi vikuu vya UKIMWI zikiwemo ujenzi, uchukuzi, uvuvi na madini

Mheshimiwa Spika, Sheria ya UKIMWI ya Mwaka 2008 iliyofanyiwa marekebisho mwaka 2019, Sura ya Tatu (*PART III-Public Education and Programmes on HIV and AIDS*) inaelekeza kuhuisha na kujumuisha huduma za VVU na UKIMWI mahala pa kazi kwa Wizara, Taasisi na Sekta zote ambazo zina mazingira yenye vichochezi vikuu vya UKIMWI. Serikali imeandaa miongozo mbalimbali kwa lengo la kuhuisha na

kujumuisha afua za VVU na UKIMWI katika sekta hizo. Miongozo hiyo ni pamoja na Mwongozo wa Kudhibiti UKIMWI na Magonjwa yasiyoambukiza kwenye Sekta ya Uvuvi, Madini na Migodini, mwongozo wa kudhibiti UKIMWI na magonjwa yasiyoambukiza katika Wizara ya Ujenzi na Uchukuzi, Kitini cha Kufundishia Mwongozo wa Kudhibiti VVU, UKIMWI na Magonjwa Sugu Yasiyoambukiza Katika Utumishi wa Umma (2015) na Miongozo Elekezi ya Stadi za Kazi na Elimu ya Via vya Uzazi (*Comprehensive Sexual Education – CSE*) ambayo itajumuishwa katika mitaala ya Elimu.

Mheshimiwa Spika, Kamati ilielezwa namna ambavyo Wizara imekuwa ikiratibu afua za kinga, tiba na matunzo katika maeneo ya kazi. Aidha, katika maeneo yenye vichocheo vikubwa huduma zifuatazo zimekuwa zikitolewa:-

- i) Maeneo ya Migodi huduma za VVU zinatolewa ikiwa ni pamoja na Upimaji wa VVU, huduma za Tiba na Matunzo ikiwemo utoaji wa ARVs, huduma za Tohara, huduma za JIPIME, huduma za dawa kinga (*PrEP*) na magonjwa mengine ya ngono;
- ii) Maeneo ya Uvuvi huduma za VVU na UKIMWI katika vituo vya huduma za afya vilivyopo karibu nao. Kwa upande wa visiwa huduma za VVU na

UKIMWI kwa njia ya Huduma Mkoba ngazi ya jamii na baadhi ya maeneo kama visiwa vya Ziwa Victoria Mkoani Mwanza huduma hutolewa kwa kutumia usafiri wa boti maalum (Fikia boat);

iii) Maeneo ya ujenzi wa miradi mikubwa na midogo sambamba na utoaji wa elimu, ugawaji wa kondomu na huduma za upimaji. Huduma hizi kwa ujumla zimekuwa zikiwalenga wafanyakazi, wafanyabiashara na jamii inayozunguka maeneo ya miradi; na

iv) Kwa upande wa uchukuzi, zipo afua zinazowafikia madereva wa malori hasa wa masafa marefu ambapo hivi sasa kuna vituo 16 vinavyotoa huduma jumuishi katika njia kuu za usafirishaji.

Mheshimiwa Spika, pamoja na kazi inayofanywa na Wizara katika kujumuisha masuala haya katika Sekta husika, Kamati imebaini yafuatayo:-

- i) Mwitikio mdogo wa Sekta binafsi katika kutoa huduma za VVU na UKIMWI katika maeneo yao;
- ii) Upatikanaji mdogo wa fedha za ndani kwa ajili ya mwitikio wa UKIMWI;

- iii) Baadhi ya Taasisi za Umma hazizingatii ipasavyo matakwa ya Sera na Sheria ya UKIMWI katika kutekeleza Afua za UKIMWI mahali pa kazi pamoja na kutengewa fedha; na
- iv) Watumishi wengi wa Umma hawapo tayari kupima maambukizi ya UKIMWI na kuweka wazi hali ya afya zao ili waweze kunufaika na huduma zinazotolewa kwa walioathirika.

2.5 Wizara ya Mambo ya Ndani ya Nchi - utoaji wa chakula lische katika Gereza la Isanga Dodoma kwa ajili ya mahabusu na wafungwa wanaoishi na VVU

Mheshimiwa Spika, Kamati ilipokea, ilichambua na kujadili Taarifa kuhusu utoaji wa chakula lische katika Gereza la Isanga Dodoma kwa ajili ya mahabusu na wafungwa wanaoishi na VVU kwa kuzingatia kauli ya Magereza Jihudumie.

Mheshimiwa Spika, Takwimu zinaonesha kuwa, Magereza yote nchini yana jumla ya wafungwa na mahabusu waliogundulika kuwa na VVU waliopo kwenye dawa wapatao 888. Aidha, katika Gereza la Isanga Wafungwa na Mahabusu wanaotumia dawa ni 53. Katika kukabiliana na magonjwa nyemelezi wafungwa na mahabusu wamekuwa wakipatiwa Tiba kwa

kuzingatia mwongozo wa matibabu ya magonjwa nyemelezi. Baadhi ya Magonjwa hayo ni Kifua Kikuu (TB), magonjwa mbalimbali ya ngozi na vichomi (PCP). Dawa kinga za kifua Kikuu TPT zinaendelea kutolewa kwa wagonjwa wote ambao wamepimwa na kuthibitishwa kuwa hawana ugonjwa wa TB. Aidha, lishe nyingine kama mboga za majani na maziwa yamekuwa yakitolewa.

Mheshimiwa Spika, pamoja na mikakati hii, Uchambuzi wa Kamati umebaini kuwa lishe inayotolewa haitoshelezi mahitaji ya Wafungwa WAVIU na hii ni kutokana na bajeti ndogo inayotengwa lakini pia Magereza haziwekezi katika kilimo na ufugaji ili kuweza kujitosheleza katika mahitaji yao.

2.6 Wizara ya Ulinzi na Jeshi la Kujenga Taifa - Huduma zinazotolewa kwa vijana wanaoishi na VVU/UKIMWI walioko katika Kambi za JKT kwa mujibu wa sheria

Mheshimiwa Spika, Jeshi la Kujenga Taifa hupokea Vijana ambao wamehitimu kidato cha sita. Vijana hao huripoti Makambini kwa ajili ya mafunzo bila kujali hali ya afya zao, wote hujumuishwa kuhudhuria mafunzo hayo, ingawa kabla ya kuanza mafunzo wote hulazimika

kupimwa afya zao, wale ambao watagundulika kuwa wajawazito tu ndio hurejeshwa nyumbani.

Mheshimiwa Spika, kwa kipindi cha miaka mitatu, yaani kuanzia mwaka 2018 hadi mwaka 2021, Jeshi la Kujenga Taifa limechukua vijana kwa mujibu wa sheria ambapo Mwaka 2019 vijana 20,413; Mwaka 2020 vijana 21,383 na Mwaka 2021 vijana 25,503. Hali ya maambukizi kwa vijana waliokuwa Makambini kwa mujibu wa sheria kwa miaka hiyo mitatu ni kama ifuatavyo: Mwaka 2019 kati ya vijana 20,413 waliopimwa vijana 60 walikutwa na maambuzi; mwaka 2020 kati ya vijana 21,383 waliopimwa vijana 45 walikutwa na maambukizi na mwaka 2021 kati ya vijana 25,503 waliopimwa vijana 42 walikutwa na maambukizi.

Mheshimiwa Spika, vijana wenye Virusi vya UKIMWI katika Jeshi la Kujenga Taifa wanapatiwa huduma mbalimbali kama vile ushauri nasaha kabla ya kupimwa VVU; Kupatiwa/kuanzishiwa dawa za kufubaza virusi vya UKIMWI (ARV); Kupatiwa vipimo muhimu kabla ya kuanza dawa na hata baada ya kuanza dawa vipimo kama vya figo (*Renal function test*), maini (*Liver function test*) na *CD4 Count* na *Viral load* (Wingi wa virusi kwenye damu) pamoja na kupimwa magonjwa nyemelezi kama Kifua

Kikuu (*TB Screening*), Homa ya Uti wa mgongo ya fungus (*Cryptococcal meningitis*) na kutibiwa magonjwa nyemelezi (*Optunistic infections*) endapo watakutwa nayo.

Mheshimiwa Spika, pamoja na huduma hizo zinazotolewa na Jeshi la Kujenga Taifa, Kamati imebaini kuwa bado elimu kuhusu umuhimu wa kujua afya ni mdogo lakini pia fedha za utekelezaji wa afua hazitoshelezi mahitaji. **Kamati inaona kuna haja ya kuendelea kutoa elimu kuhusu umuhimu wa kupima na namna ya kujikinga na maambukizi mapya kwa vijana.**

2.7 Semina na Mafunzo

Mheshimiwa Spika, katika kipindi cha kuanzia Februari, 2022 hadi Januari, 2023 Kamati iliweza kupata semina mbalimbali ambazo zililenga kuipatia fursa ya kukutana na kufanya majadiliano ya kina na kujengewa uelewa na Wadau mbalimbali katika Masuala ya UKIMWI, Kifua Kikuu, Dawa za Kulevya na Magonjwa Yasiyoambukiza.

Mheshimiwa Spika, ni ukweli ulio wazi semina hizi zimeisaidia sana Kamati kupata uelewa wa kina kuhusiana na utekelezaji wa afua mbalimbali za Sekta tunazosisimamia. Kamati inawashukuru sana wadau wote ambao wamekuwa mara kwa mara wanakutana

na Kamati kwa ajili ya kujadiliana na kujenga uelewa mpana. Kamati inapenda kuwatambua Wadau hao muhimu ambao ni pamoja Ofisi ya Waziri Mkuu (Sera, Bunge na Uratibu), Tume ya Kudhibiti UKIMWI (TACAIDS), Mamlaka ya Kudhibiti na Kupambana na Dawa za Kulevya, Wizara ya Afya, Shirika la Walter Reed, ICAP, TanCDA, UNICEF na UN – Women. Kamati itaendelea kutoa ushirikiano wakati wote wadau hawa wanapotaka kukutana na Kamati.

SEHEMU YA TATU

3.0 MAONI, USHAURI NA MAPENDEKEZO YA KAMATI

Mheshimiwa Spika, baada ya kupokea taarifa hizo za uchambuzi wa shughuli za Kamati kwa Kipindi cha Februari, 2022 hadi Januari, 2023, Kamati inatoa maoni na ushauri ufuatao: -

3.1 Tume ya Kudhibiti UKIMWI Tanzania (TACAIDS)

a) Upatikanaji wa Fedha za ndani kwa ajili ya Afua za UKIMWI

KWA KUWA, fedha za ndani zinazotengwa kwa ajili ya utekelezaji wa afua za UKIMWI hazitoshelezi mahitaji kulingana na ukubwa wa tatizo na vile vile hazitolewi kwa wakati;

NA KWA KUWA, kuendelea kutegemea fedha kutoka kwa wafadhili wa nje haitoi uhahika wa mapambano endelevu dhidi ya maambukizi ya VVU na ugonjwa wa UKIMWI ambayo yanahitaji rasilimali fedha za uhakika na za kutosha;

NA KWA KUWA, Utekelezaji duni wa Afua za UKIMWI unasababisha kuendelea kuchochea maambukizi;

KWA HIYO BASI, Kamati inaishauri Serikali:-

- i) Kuhakikisha inatenga fedha za kutosha kwa ajili ya utekelezaji wa afua hii ya UKIMWI;
- ii) Wizara ya Fedha ihakikishe fedha zinazotengwa kwa ajili ya utekelezaji wa afua ya UKIMWI zinatolewa kwa wakati ili kunusuru afya za wananchi; na
- iii) Mpango mkakati wa kupata vyanzo vingine vya ndani vya mapato uwekwe kwa ajili ya Miradi ya Maendeleo.

b) Ongezeko la Maambukizi ya Ugonjwa wa UKIMWI

KWA KUWA, kumekuwa na ongezeko la Maambukizi ya Ugonjwa wa UKIMWI kwa baadhi ya Mikoa kama vile Mikoa ya Geita na Mwanza;

NA KWA KUWA, ongezeko hilo la maambukizi linasababisha Taifa kupoteza nguvu kazi na kuongeza gharama na mzigo kwa Taifa ya manunuzi ya dawa za kupunguza makali ya UKIMWI;

KWA HIYO BASI, Kamati inaishauri Mamlaka husika kuweka mikakati ya kutoa elimu na afua mbalimbali katika Mikoa hii ili kupunguza maambukizi mapya.

c) Ukosefu wa Elimu ya UKIMWI katika Maeneo ya Mialo

KWA KUWA, katika maeneo mengi ya mialo wananchi hawana elimu ya kutosha kuhusu UKIMWI;

NA KWA KUWA ukosefu huo wa elimu unasababisha wananchi kuwa na mwitikio mdogo wa upimaji wa VVU, matumizi hafifu ya Kondomu, kushindwa kuchukua tahadhari ya kujikinga na hivyo kuchochea ongezeko la maambukizi ya VVU;

KWA HIYO BASI, Mamlaka husika zitoe kipaumbele katika maeneo haya kwa kuhakikisha afua zote ikiwemo kutoa elimu itakayosaidia kupunguza maambukizi.

d) Utekelezaji wa Mkakati wa Nne wa Taifa wa Kudhibiti UKIMWI (NMSF 2018/19 – 2022/23)

KWA KUWA, malengo ya utekelezaji wa malengo ya Mkakati huu ambayo ni kupunguza maambukizi mapya ya VVU, maambukizi ya mama kwenda kwa mtoto, idadi ya vifo vinavyotokana na UKIMWI unyanyapaa na ubaguzi dhidi ya WAVIU yanapaswa kufikiwa Mwaka huu wa 2023;

NA KWA KUWA, maambukizi mapya ya VVU, maambukizi ya mama kwenda kwa mtoto, idadi ya vifo vinavyotokana na UKIMWI na unyanyapaa na ubaguzi dhidi ya WAVIU miongoni mwa jamii bado vyote vipo juu;

KWA HIYO BASI, Serikali ihakikishe inaweka mkazo zaidi ili kupunguza kasi ya maambukizi mapya ya VVU, maambukizi ya mama kwenda kwa mtoto na vifo vitokanavyo na UKIMWI. Aidha, elimu iendelee kutolewa kwa jamii kuhusu kupunguza unyanyapaa.

3.2 Magonjwa Yasiyoambukiza

KWA KUWA, bado wananchi wengi hawana uelewa juu ya namna ya kujikinga na athari kubwa za Magonjwa Yasiyoambukiza;

NA KWA KUWA, asilimia kubwa ya mgonjwa haya yamekuwa ni tishio kwa afya za Watanzania wengi kwani yamekuwa yanachangia takribani asilimia 33 ya vifo vyote nchini ambapo Tatizo la shinikizo la juu la damu ni chanzo kikuu cha pili cha vifo kwa watu wote wenye umri zaidi ya miaka 50 hapa nchini;

NA KWA KUWA Magonjwa haya yanaligharimu Taifa fedha nyingi kutokana na gharama kubwa na ni miongoni mwa sababu kubwa ya kurudisha nyuma uchumi wa mtu mmoja, familia na Taifa kwa ujumla. Tathmini ya haraka (*Rapid Assessment*) za matibabu zilizofanywa na Chama cha Kisukari nchini ili kutambua gharama ilibainika kuwa zaidi ya Shilingi bilioni 290 zinahitajika kwa mwaka kama gharama za dawa kwa wagonjwa milioni 1.5 ya watu wenye kisukari na shinikizo la juu la damu pekee. Gharama hizi ni karibu sawa na asilimia 20 ya bajeti ya Wizara ya Afya.

KWA HIYO BASI, Kamati inaishauri yafuatayo:-

- i) Mkazo wa Elimu uendelee kutolewa kwa jamii ili kufahamu sababu na madhara yanayotokana na magonjwa haya pamoja na umuhimu wa kujikinga; na
- ii) Michezo kwa wanafunzi wa shule za msingi na sekondari ikiwemo kukimbia mchakamchaka virudishwe kama ilivyokuwa zamani ili kuwajenga kiafya na kiakili.

3.3 Ugonjwa wa Kifua Kikuu

KWA KUWA, bado kuna kiwango kikubwa cha wagonjwa wa Kifua Kikuu katika baadhi ya Mikoa ambacho kinachochea na masuala mbalimbali kama vile msongamano wa watu, wafungwa na mahabusu katika magereza; upungufu wa vifaa kama mashine za X- Ray, makopo au vifaa vya kuchukulia sampuli za makohozi na vitendanishi vya maabara;

NA KWA KUWA, ipo hatari ya kuongezeka kwa wagonjwa wengi na vifo na hivyo kupunguza nguvu kazi ya Taifa lakini pia kuongeza mzigo wa kugharimia matibabu;

KWA HIYO BASI, Serikali itenge fedha za kutosha kwa ajili ya kununua vifaa kama *Xray machines*, makopo ya

sampuli na ujenzi wa magereza ili kupunguza msongamano wa wafungwa na mahabusu Magerezani.

3.4 Mamlaka ya Kudhibiti na Kupambana na Dawa za Kulevya

a) Sera ya Taifa ya kudhibiti na kupambana na Dawa za Kulevya nchini

KWA KUWA, mchakato wa kuandaa Sera ya Taifa ya Kudhibiti na Kupambana na Dawa za Kulevya nchini umechukua muda mrefu na haujakamilika;

NA KWA KUWA, kukosekana na kuendelea kuchelewa kwa Sera hii kunaweza kupelekea kukosa mwongozo sahihi katika vita dhidi ya dawa za kulevya kwa ujumla wake;

NA KWA KUWA, Kamati inatambua mchakato wa utungwaji wa Sera hiyo kwa sasa upo katika hatua ya kupata maoni ya wadau;

KWA HIYO BASI, Kamati inaishauri Serikali iharakishe mchakato huu ili kuwezesha Mamlaka kuwa na mwongozo sahihi ambao utasaidia kulinusuru Taifa na janga hili la matumizi ya dawa za kulevya.

b) Umuhimu wa Serikali kutenga bajeti ya Mipango ya Maendeleo

KWA KUWA, bado Mamlaka haitengewi fedha za utekelezaji wa mipango ya maendeleo;

NA KWA KUWA, kukosekana kwa fedha za maendeleo kunapelekea Mamlaka kushindwa kuwasaidia Waraibu wa Dawa za Kulevya ambao wengi ni vijana pamoja na kushindwa kununua vifaa muhimu vya udhibiti wa dawa za kulevya nchini;

KWA HIYO BASI, Serikali itenge fedha za kutosha ili kuwezesha Mamlaka:-

- i) Kuanzisha miradi itakayowasaidia waraibu wa dawa za kulevya ili wasiweze kurudi katika matumizi ya dawa za kulevya; na
- ii) Kuboresha miundombinu ya udhibiti wa dawa za kulevya kwa mfano ununuzi wa boti na mashine za ukaguzi katika viwanja vyetu vya ndege, bandari na kwenye mipaka ya nchi yetu.

SEHEMU YA NNE

4.0 HITIMISHO

Mheshimiwa Spika, nakushukuru kwa mara nyingine kwa kunipa fursa hii ya kuwasilisha Taarifa ya Kamati kuhusu utekelezaji wa majukumu yake hadi kufikia Januari, 2023.

Mheshimiwa Spika, kwa namna ya pekee napenda kumshukuru Katibu wa Bunge, Ndg. Nenelewa Joyce Mwihambi (*ndc*), kwa kuiwezesha Kamati kutekeleza majukumu yake kikamilifu. Namshukuru sana Mkurugenzi wa Idara ya Kamati za Bunge – Ndg. Athumani Hussein (*ndc*), Mkurugenzi Msaidizi – Ndg. Gerald Magili, Makatibu wa Kamati hii, Ndg. Happiness Ndalu, Ndg. Asia Msangi, Ndg. Pamela Pallangyo na Msaidizi wa Kamati Ndg. Catherine Kitutu kwa kuratibu vizuri shughuli zote za Kamati wakati wote.

Mheshimiwa Spika, naomba kuchukua fursa hii kumshukuru Waziri wa Nchi, Ofisi ya Waziri Mkuu – Sera, Bunge, Ajira, Vijana na Walemavu, Mhe. George Boniphace Simbachawene (Mb) na Manaibu Mawaziri Mhe. Ummy Khamis Nderiananga (Mb) na Mhe. Patrobas Katambi (Mb) kwa ushirikiano wanaoipa Kamati wakati wote. Namshukuru pia Waziri wa Afya Mhe. Ummy A.

Mwalimu (Mb) na Naibu Waziri - Mhe. Dkt. Godwin O. Mollel (Mb) kwa ushirikiano walioutoa kwa Kamati wakati wote walipohitajika katika kutekeleza majukumu ya Kamati. Pamoja nao Kamati inawashukuru Makatibu Wakuu wa Wizara hizi mbili ambao ni Dkt. John Jingu na Prof. Abel Makubi pamoja na Mkurugenzi Mtendaji wa Tume ya Kudhibiti UKIMWI Tanzania - Dkt. Leonard Maboko, Kamishna wa Mamlaka ya Kudhibiti na Kupambana na Dawa za Kulevya - Kamishna Jenerali Gerald Kusaya na Watendaji wote wa Wizara, Tume na Mamlaka kwa ushirikiano wanaoipatia na kutoa ufafanuzi wa masuala mbalimbali wakati wa vikao.

Mheshimiwa Spika, Kwa namna ya pekee napenda niwashukuru sana Wajumbe wa Kamati kwa umakini na kujitoa kwao wakati wote wa kutekeleza majukumu ya Kamati. Wajumbe wamefanya kazi kubwa katika kuhakikisha Kamati inaisimamia na kuishauri Serikali ipasavyo. Napenda kuwatambua Wajumbe wa Kamati ya Kudumu ya Bunge ya Masuala ya UKIMWI kwa majina kama ifuatavyo: -

1. Mhe. Fatma Hassan Toufiq, Mb - Mwenyekiti
2. Mhe. Dkt. Alice Karungi Kaijage, Mb -
M/Mwenyekiti
3. Mhe. Amandus Julius Chinguile, Mb - Mjumbe

4. Mhe. Tecla Mohamedi Ungele, Mb - Mjumbe
5. Mhe. Dkt. Christine Christopher Mnzava, Mb - Mjumbe
6. Mhe. Neema Gerald Mwandabila, Mb - Mjumbe
7. Mhe. Stanslaus Haroon Nyongo, Mb - Mjumbe
8. Mhe. Justin Lazaro Nyamoga, Mb - Mjumbe
9. Mhe. Dkt. Pius Stephen Chaya, Mb - Mjumbe
10. Mhe. Francis Leonard Mtega, Mb - Mjumbe
11. Mhe. Oliver D. Semuguruka, Mb - Mjumbe
12. Mhe. Grace Victor Tendega, Mb - Mjumbe
13. Mhe. Kassim Hassan Haji, Mb - Mjumbe
14. Mhe. Hawa Mchafu Chakoma, Mb - Mjumbe
15. Mhe. Neema Kichiki Lugangira, Mb - Mjumbe
16. Mhe. Jacqueline Ngonyani Msongozi, Mb - Mjumbe
17. Mhe. Juma Usonge Hamad, Mb - Mjumbe
18. Mhe. Antipas Zeno Mgungusi, Mb - Mjumbe
19. Mhe. Abdul-Hafar Idrissa Juma, Mb - Mjumbe
20. Mhe. Asha Abdallah Juma, Mb - Mjumbe
21. Mhe. Yahaya Omary Massare, Mb - Mjumbe
22. Mhe. Khalifa Mohamed Issa, Mb - Mjumbe
23. Mhe. Esther Amos Bulaya, Mb - Mjumbe
24. Mhe. Munde Tambwe Abdallah, Mb - Mjumbe
25. Mhe. Rose Cyprian Tweve, Mb - Mjumbe
26. Mhe. Neema William Mgaya, Mb - Mjumbe
27. Mhe. Juliana David Shonza, Mb - Mjumbe
28. Mhe. Catherine Valentine Magige, Mb - Mjumbe
29. Mhe. Esther Malleko, Mb - Mjumbe
30. Mhe. Dkt. Faustine Ndugulile - Mjumbe
31. Mhe. Agnes Marwa, Mb - Mjumbe

Mheshimiwa Spika, baada ya kutoa maelezo kuhusu shughuli zilizotekelezwa, uchambuzi wa matokeo ya utekelezaji wa shughuli za Kamati, Maoni na Mapendekezo, sasa naomba kutoa hoja kwamba, Bunge lako lipokee, lijadili na kuikubali Taarifa ya Mwaka ya Kamati ya Kudumu ya Bunge ya Masuala ya UKIMWI, pamoja na Maoni na Mapendekezo yaliyomo kwa ajili ya utekelezaji wa Serikali.

Mheshimiwa Spika, naomba kutoa hoja.

Mhe. Fatma H. Toufiq, (Mb)

MWENYEKITI

KAMATI YA KUDUMU YA BUNGE YA MASUALA YA UKIMWI

FEBRUARI, 2023